

Standards for reporting on the children in the light of the Convention on the Rights of the Child

Bagher Ansari (Ph.D.)¹

 0000-0000-0000-0000

Abstract

Collecting and reporting news and information about children in the media is one of the important issues that comes with various legal challenges. The news value of informing about children, drawing public attention to their issues and needs, the principle of media honesty and truthfulness, and at the same time, the prohibition of disclosing children's data to the public, has made this type of reporting a sensitive and complicated issue. In this regard, the main question is how to create a reasonable and balanced compromise between the needs of reporting and information with the needs of protecting the interests of children. concerning this question, international institutions, governments and large media have created and discussed limits and regulations for journalists and media in collecting and publishing information about children. In this article, based on what the Convention on the Rights of the Child has stipulated as the most important international document regarding children to protect their interests, and the principles of reporting and information in general, some standards have been extracted and explained in order to create a model in The field of children's reporting should be provided.

Keywords: child rights, child reporting, media rights, journalism.

1- Associate Prof. PhD in Private Law, University of Tehran, Department of Human Rights, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran

B_ansari@sbu.ac.ir

موازن گزارشگری کودک در پرتو کنوانسیون حقوق کودک

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۲۶

باقر انصاری^۱

چکیده

گردآوری و گزارش اخبار و اطلاعات راجع به کودکان در رسانه‌ها از موضوع‌های مهمی است که با چالش‌های حقوقی مختلفی همراه است. ارزش خبری اطلاع‌رسانی درباره کودکان، جلب توجهات عمومی به مسائل و نیازهای آنان، اصل صداقت و راستگویی رسانه‌ای و درعین‌حال، ممنوعیت افشای داده‌های راجع به کودکان برای عموم، این نوع گزارشگری را به موضوعی حساس و ظریف تبدیل کرده است. در این خصوص، پرسش اصلی این است که چگونه می‌توان بین ضرورت‌های گزارشگری و اطلاع‌رسانی با ضرورت‌های حمایت از منافع و مصالح کودکان به نحو معقول و متوازن، سازش ایجاد کرد. نهادهای بین‌المللی، دولت‌ها و رسانه‌های بزرگ در این مقام، حدود و ضوابطی را برای روزنامه‌نگاران و رسانه‌ها در گردآوری و انتشار اطلاعات راجع به کودکان ساخته و پرداخته کرده‌اند. در این مقاله، بر اساس آنچه کنوانسیون حقوق کودک به‌عنوان مهمترین سند بین‌المللی راجع به کودکان برای حمایت از منافع و مصالح آنان مقرر کرده است و اصول گزارشگری و اخبار و اطلاعات به‌طورکلی، موازینی استخراج و تبیین شده است تا الگویی در زمینه گزارشگری کودکان ارائه شود.

واژگان کلیدی

حقوق کودک، گزارشگری کودک، حقوق رسانه، روزنامه‌نگاری.

۱- دانشیار گروه حقوق بشر دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

B_ansari@sbu.ac.ir

مقدمه

انعکاس واقعیت‌ها یکی از کارویژه‌های اصلی رسانه‌ها و روزنامه‌نگاران است. این انعکاس گاهی با تفسیر و تحلیل همراه است و گاهی بدون هر گونه تفسیر و توضیحی صورت می‌گیرد که هر کدام، حسب شرایط و اوضاع و احوال، می‌تواند با چالش‌های حقوقی مختلفی مواجه باشد.

نفس گزارشگری به جهت تمرکز بر واقعیت‌ها یا رویدادها، از اصل راستگویی رسانه‌ای تبعیت می‌کند. بدین معنا که همه اشخاص از جمله رسانه‌ها وظیفه دارند راستگو باشند و از گفتن دروغ یا امر خلاف واقع خودداری کنند. همچنین مفروض است که از راستگویی به کسی آسیب وارد نمی‌شود یا به بیان دقیق‌تر آسیب نامشروع وارد نمی‌شود؛ بنابراین، هر گونه محدودیت بر این اصل مانند محدود کردن گزارش به جهت رعایت حریم خصوصی یا حرمت افراد یا به جهت حفاظت از اطلاعات طبقه‌بندی شده، باید با توجیهات قوی همراه بوده و به قدر متقین و حد ضرورت خود محدود شود.

گزارشگری کودک یکی از موضوع‌هایی است که اعمال اصل راستگویی در آن با چالش‌های مختلف مواجه است. هر شخصی که به صورت حرفه‌ای به امر تهیه مطلب در قالب عکس، فیلم، صدا و یا سایر قالب‌ها برای انتشار در رسانه‌ها مشغول است و عناوینی مانند روزنامه‌نگار یا خبرنگار یا روزنامه‌نگار آزاد دارد باید در تهیه و انتشار گزارش‌های راجع به کودکان یا حاوی داده‌های کودکان، اصول و ضوابط خاصی را رعایت کند. در غیر این صورت، کودکان موضوع گزارش، ممکن است با آسیب‌های مختلف مواجه شوند. افزون‌براین، تصمیم‌گیری در مورد کودکان غالباً با ولی یا والدین آنها است. اینان نیز ممکن است از سر غفلت و جهل یا در ازای به‌دست آوردن منافع مالی، تصمیم درستی درباره کودکان خود نگیرند و برای مثال، به‌جای حمایت از حریم و اطلاعات خصوصی کودک خود، نسبت به افشای آن اطلاعات به روزنامه‌نگاران اقدام کنند یا رأساً چنین اطلاعاتی را در دسترس عموم از جمله رسانه‌ها قرار دهند.

در حال حاضر، کنوانسیون حقوق کودک مهمترین سند بین‌المللی در زمینه حقوق کودک است که با رویکرد علمی و مبتنی بر روان‌شناسی رشد به حمایت از کودکان پرداخته است. اکثر دولت‌های جهان به این کنوانسیون ملحق شده‌اند و از نظر تعداد الحاق دولت‌ها به معاهدات حقوق بشر، در رتبه اول قرار دارد. در عین حال، از نظر آمار تحفظ نیز رتبه اول

را دارد که نشان می‌دهد ملاحظه‌های فرهنگی و ملی بسیاری از دولت‌ها با موادی از کنوانسیون سازگاری ندارد. این کنوانسیون سه پروتکل الحاقی دارد که دولت ایران، علاوه بر خود کنوانسیون به یکی از پروتکل‌های آن (پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک راجع به فروش، فحشا و هرزه‌نگاری) نیز ملحق شده است.

کمیته حقوق کودک نهاد ناظر بر رعایت کنوانسیون و پروتکل‌های آن است که تاکنون تلاش کرده است تا با صدور نظرهای تفسیری، ارائه ملاحظه‌های پایانی در مورد گزارش‌های ملی دولت‌ها و رسیدگی به دعاوی نقض حقوق مقرر در کنوانسیون، حقوق و تعهدات مذکور در کنوانسیون را تبیین و تا حد ممکن شفاف و قابل اجرا سازد.

اصولی که کنوانسیون حقوق کودک بر اساس آنها تدوین شده و چهارچوب کنوانسیون را تشکیل می‌دهند و نیز انواع حقوقی که در آن پیش‌بینی شده است منبع الهام و نیز معیار ارزیابی عملکرد دولت‌ها در خصوص رعایت حقوق کودکان است. با توجه به اینکه اصول و حقوق مذکور باید در زمینه گزارشگری راجع به کودکان نیز مورد توجه قرار گیرند در این مقاله، بر مبنای کنوانسیون مذکور و اصول بنیادی حاکم بر گزارشگری مانند اصل راستگویی، به تبیین موازین گزارشگری کودک اقدام می‌شود و حسب مورد، پیشنهادهای عملی نیز ارائه می‌گردد. با توجه به اینکه در سطح بین‌المللی، یونیسف نیز تلاش کرده است تا در قالب یک کتابچه راهنما^۱ به این موضوع بپردازد در نگارش این مقاله، کتابچه مذکور مورد توجه خاص قرار گرفته است. در عین حال، تلاش شده است تا از ابتکارهای سایر اعضای اجتماع بین‌المللی از جمله دولت‌ها^۲، نهادهای رسانه‌ای^۳ و حقوق بشری^۴ غفلت نشود.

1. UNICEF , Guidelines for journalists reporting on children:

<https://www.unicef.org/eca/media/ethical-guidelines>.

2. United States Department of Justice, Guide for Media Practitioners on the Reporting and Coverage of Cases Involving Children, (Revised 2008):

<https://www.doj.gov.ph/files/2016/2016/THE%20GUIDE%20FOR%20MEDIA%20PRACTITIONERS.pdf>.

3. Media Monitoring Africa, Editorial Guidelines and Principles on Reporting on Children in the Media, https://www.mediamonitoringafrica.org/images/uploads/A5_Booklet_final_lowres_01.pdf.

International Federation of Journalists' Draft Guidelines and Principles for reporting on issues involving children, 2019, https://www.unicef.org/georgia/sites/unicef.org.georgia/files/2019-03/Guidelines_on_reporting_sexual_abuse_and_exploitation_of_children.pdf.

Jempson, Mike and Bill Norris, Information and Child's Rights - The Challenge of Media Engagement, International Survey of Journalistic Standards Established for Reporting Children's Issues: <http://www.mediawise.org.uk/wp-content/uploads/2011/03/Information-Childs-Rights-International-Survey.pdf>.

4. United Nations Committee on the Rights of the Child, 13th Session, 7 October 1996 : The Child and the Media,

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/HRBodies/CRC/Documents/Recommandations/media.pdf>.

۱. اصل مصالح عالی کودک

بند ۱ ماده ۳ کنوانسیون حقوق کودک می‌گوید در همه تدابیر راجع به کودکان خواه از ناحیه دولت یا غیردولت و دادگاه‌ها، مصالح عالی کودک باید اولین ملاحظه^۱ باشد؛ البته ممکن است اولین ملاحظه، مهمترین یا قاطع‌ترین ملاحظه و عامل برای اقدام یا تصمیم‌گیری نباشد.^۲ کمیته حقوق کودک، این ماده را یکی از اصول کلی کنوانسیون شناخته است که بر همه مقررات کنوانسیون حاکم است.^۳ بر اساس این اصل، همه تدابیر و تصمیم‌های دادگاه‌ها، مقام‌های اداری، نهادهای تقنینی و نهادهای رفاه اجتماعی عمومی و خصوصی باید با رعایت این اصل اتخاذ شود. بند ۳ ماده ۹ کنوانسیون مذکور نیز می‌گوید دولت‌های عضو باید نهایت تلاش خود را برای تضمین شناسایی این اصل بکار ببرند که والدین، هر دو، برای رشد و بالندگی کودک مشترکاً مسئول هستند. والدین، مسئولیت اصلی را دارند و رعایت مصالح عالی کودک باید مهمترین دغدغه آنها باشد».

در مورد جایگاه اصل مصالح عالی کودک در کنوانسیون حقوق کودک، کمیته حقوق کودک این اصل را واجد سه نقش شناخته است: اولاً یک حق ماهوی^۴ است، بدین معنا که هر جا که هنگام تصمیم‌گیری راجع به امور کودک، پای مصالح مختلف در میان باشد مصلحت کودک باید به‌عنوان اولین ملاحظه مورد توجه قرار گیرد. دوم اینکه یک اصل تفسیری^۵ است بدین معنا که اگر در مورد یکی از مواد قانونی، امکان تفسیرهای متعدد وجود داشته باشد تفسیری باید انتخاب شود که با مصالح عالی کودک سازگار باشد و سوم اینکه یک قاعده رویه‌ای یا آیینی^۶ است؛ بدین معنا که هر جا، پای اتخاذ تصمیمی در میان باشد که مصالح کودکان را به نحو مثبت یا منفی تحت تأثیر قرار می‌دهد باید تأثیرهای

1. a primary consideration

2. Freeman, Michael, **Article 3. The Best Interests of the Child**, in: A. Alen, J. Vande Lanotte, E. Verhellen, F. Ang, E. Berghmans and M. Verheyde (Eds.) **A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2007, PP. 61-62.

3. CRC Committee, General Comment No. 5 (2003) on the general measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child, para. 12; and General Comment No. 12 (2009) on the right of the child to be heard, para. 2.

4. A substantive right

5. fundamental, interpretative legal principle

6. A rule of procedure

آن تصمیم نسبت به کودکان، ارزیابی شود.^۱

بر مبنای این اصل، حضور کودک در رسانه‌ها یا انتشار یا پخش مطلب راجع به یک کودک، حتی اگر با رضایت ولی یا والدین او باشد، در صورتی قابل قبول است که نه تنها با مصالح عالی کودک مغایر نباشد بلکه متضمن تأمین حقوق، منافع و مصالح او باشد نه منافع و مصالح والدین کودک یا منافع و مصالح گزارشگر یا رسانه منتشر کننده گزارش. در هنگام بررسی مصالح هر کودک نیز باید نظرهای خود او با توجه به میزان سن و رشد جسمی، روانی، اخلاقی، اجتماعی، عاطفی و معنوی‌اش مورد توجه قرار گیرد؛ همچنین، در تهیه و انتشار هر گزارشی راجع به کودکان باید شأن و کرامت کودک محترم شمرده شده، از هرگونه ادبیات اهانت‌آمیز در مورد کودکان خودداری شود و از آنها به‌عنوان ابزاری برای مقاصد تجاری مانند تبلیغات تجاری و یا مقاصد غیرتجاری مانند کارزارهای انتخاباتی، استفاده نشود. از این رو، به‌کار بردن اصطلاح‌هایی مانند «کودک استثنایی»، «کودک معلول»، «کودک عقب‌مانده»، «کودک عقب‌افتاده» و سایر اصطلاح‌های مشابه که با احترام به کرامت کودک و خانواده او مغایرت دارند مناسب نیست و به‌جای آنها می‌توان از عبارت‌هایی مانند «کودک توانخواه» یا «کودکی که با ناتوانی زندگی می‌کند» استفاده کرد.

در کلیه مواردی که گزارشگری بر مبنای رضایت کودک، ولی، مدیر یا معلم مدرسه، یا دیگر سرپرستان قانونی کودک اقدام به تهیه گزارش از وی می‌کند رضایتی می‌تواند مورد استناد قرار گیرد که آگاهانه، آزادانه و خاص بوده و با اصل مصالح عالی کودک مغایر نباشد. منظور از آگاهانه بودن رضایت این است که برای اخذ رضایت باید اطلاعات لازم درباره جمع‌آوری و پردازش داده‌های کودکان در دسترس آنها، ولی یا سرپرستان قانونی آنها قرار گیرد تا بدانند نسبت به چه چیزی موافقت خود را اعلام می‌کنند و در این توافق، از چه حقوقی برخوردار هستند. منظور از آزادانه بودن رضایت نیز این است که کودکان، ولی یا سرپرستان قانونی آنها بدانند که اگر رضایت ندهند محرومیت، تبعیض، صدمه یا هیچ آسیب و محدودیت دیگری متوجه آنها یا خانواده‌های آنها نخواهد شد در نتیجه نباید

1. CRC Committee, General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration, para.6:
<https://www.refworld.org/legal/crc/2013/en/95780>.

رضایت آنها تحت فشار و اجبار باشد. همین‌طور، خاص بودن رضایت هم بدین معنا است که رضایت نباید به صورت کلی و برای انواع اهداف اخذ شود بلکه باید در رابطه با یک یا چند هدف خاص اخذ شود و در صورت وجود اهداف مختلف، باید در مورد هر کدام جداگانه و به صورت جزء به جزء اخذ شود.

۲. اصل راستگویی و رفتار حرفه‌ای

وظیفه راستگویی^۱ یکی از اصول بنیادی اخلاق رسانه‌ای و از مبانی مسئولیت اخلاقی رسانه‌ها است.^۲ به موجب این تعهد، رویدادها و واقعیات باید آن‌طور که هست و با تمام ابعاد و جزئیاتی که برای فهم درست آنها لازم است گزارش شوند و از تحریف آنها خودداری گردد. راستگویی رسانه‌ای به شکل‌گیری قضاوت‌های صحیح و معقول در جامعه کمک می‌کند و مفروض این است که از بیان حقیقت به اعتبار کسی لطمه وارد نمی‌شود مگر آنکه آن اعتبار با فریب و دروغ ایجاد شده باشد. همچنین، بیان حقیقت، از افراد جامعه در برابر اعضای ریاکار و نیرنگ‌باز جامعه حمایت می‌کند؛^۳ البته ملزم ساختن روزنامه‌نگاران به حصول یقین نسبت به حقیقت داشتن گزارش‌هایی که منتشر می‌کنند، قابل توجیه نیست بلکه ملزم دانستن آنها به بررسی و سواسانه اطلاعاتی که منتشر می‌کنند کافی است. در نتیجه، در بسیاری از کشورهای اروپایی، روزنامه‌نگاران صرفاً باید تلاش کنند گزارش آنها تاحد ممکن، با حقیقت منطبق باشد. به‌دیگرسخن، تعهد رسانه‌ها به راستگویی تعهد به وسیله است و نه تعهد به نتیجه. در این زمینه وضعیت فوریت در گزارش اخبار و قابل اعتماد بودن منابع اطلاعاتی نیز در تعیین میزان وظیفه بررسی صحت اطلاعات، مهم هستند.^۴

براین‌اساس، رسانه‌ها وظیفه دارند پیش از انتشار هر گزارش و حسب اهمیت و

1. Obligation Is to Tell the Truth

2. Fernandez, Joseph M, Truth in Journalism : Oxymoron or Lofty Ideal? The University of Notre Dame Australia Law Review, Vol.12, 2010, p. 173:
<http://classic.austlii.edu.au/au/journals/UNDAULawRw/2010/8.pdf>.

3. Bertram Harnett and John V. Thornton, *The Truth Hurts: A Critique of a Defense to Defamation*, Virginia Law Review, Vol. 35, No. 4, 1949, pp432-437:
<http://www.jstor.org/stable/1069017?origin=jstor-pdf>.

4. Koziol, Helmut, Alexander Warzilek (eds.)(2005), *the Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media*, Springer-Verlag/Wien, Germany., pp.628-.629.

حساسیت آن، با اعمال مراقبت و دقت حرفه‌ای لازم، از صحت آن مطمئن شوند؛ برای مثال، واقعی و معتبر بودن مستندات را بررسی کنند، مفاد گزارش را در حد محتوا و مدلول مستندات و شواهد تنظیم کنند و در صورت لزوم، صحت مفاد گزارش را پیش از انتشار از منابع قابل اعتماد جویا شوند.

برخی اطلاعات علی‌رغم راست بودن نباید منتشر شوند. اطلاعات راجع به حریم خصوصی، اطلاعات طبقه‌بندی شده و اطلاعاتی که انتشار آنها اشاعه فحشا محسوب می‌شود از این دسته‌اند.

با توجه به اینکه تفسیرها و تحلیل‌ها از رویدادها ممکن است از فردی به فرد دیگر متفاوت باشد گزارشگر باید در تنظیم و انتشار گزارش خود به نحوی عمل کند که مرزبندی مشخصی بین انعکاس واقعیت‌ها یا اخبار و تحلیل و تفسیرهای شخصی وجود داشته باشد. مخاطب عادی نباید تحلیل‌ها را به حساب واقعیت بگذارد یا برعکس. اصل راستگویی درباره انعکاس واقعیت‌ها است و نه تحلیل و تفسیر واقعیت‌ها.

براین‌اساس، گزارشگر حرفه‌ای باید پیش از انتشار گزارش درباره کودکان، صحت اطلاعات گزارش را با روش‌های حرفه‌ای و با استفاده از منابع مطمئن به‌ویژه از والدین یا دیگر بستگان بزرگسال کودک بررسی کرده و از درستی و دقت محتوا اطمینان حاصل کند. نکته مهم در مورد کودکان آن است که داده‌های راجع به کودکان بر اساس ظرفیت‌های درحال‌رشد آنها ممکن است مرتباً تغییر پیدا کند. چه‌بسا اطلاعاتی در یک زمان در مورد یک کودک درست و دقیق باشد؛ اما در نتیجه رشد کودک، آن اطلاعات دیگر منسوخ شده و درست نباشند. براین‌اساس، ایجاد پروفایل‌هایی از کودکان و دانش‌آموزان که بتوانند برای پیش‌بینی‌های آینده مورد استفاده گزارشگران و رسانه‌ها قرار بگیرند مجاز نیست.

ممکن است نفع عمومی یا ضرورت جلب توجه عمومی به اهمیت و حساسیت یک موضوع ایجاب کند که عکسی که یک یا چند کودک را نشان می‌دهد منتشر شود. دراین‌صورت، چنانچه انتشار کل عکس یک کودک به دلایلی مانند رعایت حریم خصوصی مجاز نباشد باید پیشگیری از ورود آسیب به کودک یا با اضافه کردن توضیحات یا حذف بخش‌هایی از عکس یا استفاده از سایر ناشناس‌سازی، نسبت به انتشار اقدام شود و درعین‌حال،

دستکاری در عکس نباید مفهوم دریافتی از تصویر را تغییر داده یا به تحریف اطلاعات کودک یا انتساب امور خلاف واقع به او شود. افزون‌براین، برای ناشناس کردن کودکان، باید آداب خاصی را رعایت کرد؛ ازجمله اینکه، نباید روی چشمان او قلم سیاه کشیده شود یا صورت کودک شطرنجی شود. عکس‌ها نباید به صورت دیجیتالی دستکاری شوند و به‌هیچ‌وجه نباید، به آن اضافه یا از آن حذف شود.

سرانجام آنکه نقل‌قول از دیگر رسانه‌ها یا بازنشر مطالب منتشر شده از سوی دیگران هر چند انعکاس یک واقعیت است و نه بیان نظر، چنانچه راجع به یک کودک یا حاوی عکس و دیگران اطلاعات او باشد نافی مسئولیت گزارشگر برای بررسی صحت آنها نیست. مسئولیت حرفه‌ای برای راستگویی، تحت هر شرایطی باید جدی گرفته شود.

۳- اصل پیشگیری و ارزیابی احتمال آسیب

کنوانسیون حقوق کودک مبتنی بر نظریه‌های رشد است و با نگاه علمی به رشد و شکل‌گیری شخصیت کودکان، حقوق و تعهدات خاصی را برای تضمین حیات، بقا و رشد آنها شناسایی کرده است. عبارت «رشد» در معنای گسترده خود تفسیر می‌شود به‌نحوی که علاوه بر رشد کمی یا سنی کودک، متضمن بعد کیفی نیز باشد. براین‌اساس، دولت‌ها موظف هستند تا در عین تأمین سلامت جسمی کودکان، برای رشد آنها در ابعاد گوناگونی که کنوانسیون مقرر کرده است تلاش خود را به‌کار گیرند. این ابعاد عبارت‌اند از: رشد جسمی، روانی، معنوی، اجتماعی، هیجانی، شناختی، فرهنگی و اقتصادی.^۲

بر اساس این اصل، در تهیه و انتشار هر گونه گزارش راجع به کودکان باید تأثیر آن بر رشد کودک بررسی شود و چنانچه احتمال ورود هر نوع آسیب به کودک و رشد وی وجود داشته باشد تدابیر لازم برای پیشگیری از آسیب یا کاهش آسیب، اتخاذ شود. برای انجام این کار، از والدین و سایر افراد مرتبط مانند بستگان نزدیک، معلمان و کارشناسان که می‌توانند اطلاعات قابل اعتمادی از کودکان داشته باشند کمک گرفته شود. برای ارزیابی

1. development

2. Committee on the Rights of the Child (6 December 2016), General Comment No 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence, CRC/C/GC/20, para 15. <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2016/en/115419>.

احتمال آسیب و ارزش خبری گزارش از کودک، باید معیارهای مختلف از جمله این معیارها مورد توجه قرارگیرد:

(۱) آیا انتشار این اطلاعات می‌تواند آثار و پیامدهایی مانند بدنامی، برچسب‌زنی، تبعیض، تحقیر، تمسخر، تنفر، تلافی و انتقام، خودکشی، فرار از خانه برای کودک یا خانواده او به دنبال داشته باشد؟

(۲) دانش عمومی جامعه در خصوص موضوع گزارش چقدر است و آیا می‌تواند مانع از ورود آسیب احتمالی به کودک شود؟

(۳) چه اشخاصی از انتشار این اطلاعات منتفع می‌شوند و چه نفعی می‌برند؟

(۴) اگر این اطلاعات منتشر نشود چه اتفاقی می‌افتد؟

(۵) ناشناس کردن یا افشای هویت کودک چه تأثیری و برچه اشخاصی می‌تواند داشته باشد؟

در صورت وجود احتمال هر نوع آسیب در صورت انتشار گزارش، مطالب باید به نحوی ویرایش شده و تغییر داده شوند که یا از آسیب کلاً پیشگیری شود و یا در صورت عدم امکان پیشگیری و در عین ضرورت انتشار گزارش، میزان آسیب به حداقل ممکن کاهش یابد. بی‌نام‌سازی یا ناشناس کردن هویت کودکان می‌تواند از روش‌های کاهش آسیب باشد. از انتشار هر گونه مطلب از جمله عکس از یک کودک که او، خواهر و برادر، دوستان و یا دیگر کودکان را با خطر مواجه کند باید خودداری شود حتی اگر هویت آنها بی‌نام شده و یا از نام مستعار در موردش استفاده شده باشد. باید همواره متوجه بود که تجمیع داده‌هایی که به‌تنهایی ارتباطی به کودکان پیدا نمی‌کنند می‌توانند اطلاعات دقیقی از هویت و زندگی شخصی آنها به‌دست دهند. همچنین، ناشناس بودن یک کودک برای گزارشگر از جمله کودکانی که در کشورهای دیگری زندگی می‌کنند مجوزی برای بازنشر عکس آن کودک در فضای مجازی نیست چرا که ممکن است در کشور محل تولد یا زندگی این کودک، آثار و بازتاب‌های منفی آن متوجه کودک یا خانواده‌اش بشود.

در مواردی که نفع عمومی ایجاب می‌کند گزارش راجع به یک یا گروهی از کودکان منتشر شود لازم است در مورد پیامدهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی تهیه گزارش از

کودک باید با افرادی که به کودک نزدیکتر هستند یا اطلاعات کارشناسی دارند و می‌توانند بهترین ارزیابی را داشته باشند مشورت شود.

در مورد کودکانی که در معرض آسیب هستند باید نهایت احتیاط و مراقبت حرفه‌ای صورت گیرد تا آسیب‌های آنها تشدید نشود و هدف گزارش، بهبود وضعیت کودکان مذکور باشد؛ برای مثال، نباید برای تحریک احساسات عمومی و جلب توجه مراجع مسئول نسبت به مسائل و نیازهای این کودکان، از کلمات یا اصطلاح‌های نامناسب و توهین‌آمیز که احساس شرم یا تحقیر را در کودکان یا خانواده‌های آنها ایجاد یا کلیشه‌های منفی راجع به این کودکان را تأیید می‌کنند استفاده شود؛ یا نباید از حس ترحم برای کودکان بیمار، نوزاد، توانخواه، مجروح یا مصدوم، بی‌سرپرست، فقیر و نیازمند برای مقاصد تجاری و تبلیغاتی سوءاستفاده شود.

به‌طورکلی، کودکان زیر در دسته‌بندی کودکان آسیب‌پذیر قرار دارند و از آنها نباید عکس و فیلم گرفته شود و اگر در بخشی از یک عکس یا فیلم قرار گرفته باشند باید پیش از انتشار، تدابیر لازم برای حذف عکس یا ناشناس کردن آنها صورت گیرد:

- ۱) کودکانی که در فعالیت‌های مجرمانه مانند خرید و فروش مواد مخدر مشارکت دارند؛
- ۲) کودکانی که در وضعیت‌های خشونت‌آمیز مانند نزاع‌های خانگی یا خیابانی شاهد درگیری دیگران بوده یا خودشان درگیر نزاع هستند؛
- ۳) کودکان که سرپرست قانونی ندارند مانند کودکان رها یا یتیم شده؛
- ۴) کودکان کار به‌ویژه آنهایی که در معرض استثمار قرار دارند و به کارهایی مانند
- تکدی‌گری وادار شده‌اند؛
- ۵) کودکان آواره یا خانواده مهاجران و پناهندگان اعم از آنکه همراه والدین خود باشند یا نباشند.

۴. اصل احترام به دیدگاه‌های کودک (حق شنیده‌شدن)

تا پیش از تصویب کنوانسیون حقوق کودک، کودکان نه به‌عنوان دارندگان حق بلکه صرفاً به‌عنوان افرادی که مستحق برخورداری از حمایت‌های خاص هستند مورد حمایت بودند.

گفتمان حاکم، گفتمان رفاهی بود که والدین و دولت‌ها را به اتخاذ برخی تدابیر و اجتناب از برخی اقدام‌ها برای تأمین منافع کودکان ملزم می‌کرد. در این گفتمان سنتی، کودکان همواره به‌عنوان افرادی تلقی می‌شدند که والدین یا سرپرستان قانونی آنها یا دولت، از جاب آنها تصمیم می‌گیرند و فرض بر این بود که صلاح و غبطه آنها را رعایت می‌کنند؛ بنابراین، تصمیم‌گیری در کلیه امور کودک در صلاحیت والدین به‌ویژه پدر او شناخته می‌شد و از زمره حقوق طبیعی. مفروض این بود که والدین بیش از هر شخص دیگر نسبت به غبطه و صلاح فرزند خود آگاه و حساس هستند و منافع و مصالح کودک خود را بهتر از هر کسی حتی بهتر از دولت تشخیص می‌دهند و حتی در صورت تعارض منافع، منافع کودک را بر منافع خود ترجیح می‌دهند.^۱

در دهه‌های شصت و هفتاد میلادی، سوءاستفاده از کودکان و غفلت از آنان دو عامل مهم بود که کودکی را در برخی کشورها به امر حائز نفع عمومی تبدیل کرد و در کانون توجه‌ها و مباحثه‌های عمومی و بین‌المللی قرار داد. سوءاستفاده و غفلت والدین سبب شد تا صدای مشارکت دادن کودکان در تصمیم‌ها و اقدام‌ها راجع به مصالح آنها بلندتر و رساتر گردد و به محدود شدن قلمرو اختیارات والدین و حریم خصوصی خانواده بیانجامد. دولت‌ها ملزم شدند حوزه نسبتاً مقدس خانواده را که قبلاً برای آنها مصون از تعرض بود برای بررسی شرایط زندگی کودکان، تحت نظارت قرار دهند. صدای کودکان کم‌کم شنیده شد و بر آزاد شدن کودکان از محدودیت‌ها و کنترل‌های والدین، نظام‌های آموزشی و دولتی^۲ تأکید شد.^۳

در نتیجه این تغییر گفتمان، اتونومی و آزادی کودکان برجسته گردید و همه حقوق بزرگسالان، در قالب کنوانسیون حقوق کودک، به کودکان تسری یافت. کودکان به فاعل و دارندگان سیاسی و قانونی حق‌ها تبدیل شدند. کنوانسیون حقوق کودک، حقوقی را برای کودکان شناسایی کرد که باید از جانب خود

۱. برای آشنایی با گفتمان‌های حقوق کودک ر. ک. : انصاری، باقر، حق آموزش، حق کودک به آموزش در نظام بین‌المللی حقوق بشر، تهران: شهر دانش، ۱۳۹۲، صص ۲۹-۴۹.

2. child liberation

۳. همان، ص ۴۱.

آنان به طور مستقیم اعمال و اجرا شود. آزادی وجدان و فکر، آزادی بیان، حق دسترسی به اطلاعات و حق شنیده شدن در فرایندهای رسیدگی به امور وی از جمله در فرایندهای انضباطی، از مهمترین حقوق مشارکتی کودکان هستند.

ماده ۱۲ کنوانسیون حقوق کودک مقرر می‌دارد که در هر زمینه‌ای که بر زندگی کودکان تأثیر دارد، کودک حق آزادی عقیده دارد و بسته به سن و سطح بلوغ کودک باید به این دیدگاه‌ها اهمیت داده شود. این اصل مبتنی بر این ایده است که کودکان حق ابراز عقیده دارند و دیدگاه آنها به ویژه در هر رسیدگی قضایی یا اداری که بر زندگی کودک تأثیر دارد باید جدی گرفته شود.

کودکان بر اساس ظرفیت درحال‌رشد^۱ خود می‌توانند در سطوح مختلف در امور مربوط به خود و جامعه مشارکت کنند. منظور از ظرفیت درحال‌رشد کودک آن است که کودکان مستمراً در ابعاد مختلف در حال رشد بوده و ظرفیت‌های گوناگون آنها از جمله ظرفیت‌های جسمی و شناختی آنها مستمراً در حال ارتقا هستند. آنها به همان اندازه که در تجربیات زندگی مشارکت داده شوند صلاحیت‌های شناختی، هیجانی، اجتماعی، اخلاقی و جسمی کسب می‌کنند؛ بنابراین، کودکان را باید مشارکت‌کنندگان فعال در تحقق حقوق خودشان در نظر گرفت که در تصمیم‌ها و اقدام‌هایی که بر زندگی آنها تأثیر می‌گذارد باید امکان مشارکت آنها فراهم شود. کودکان صرفاً دریافت‌کنندگان منفعل تأثیرهای محیطی نیستند بلکه باید همان‌طور که کمیته حقوق کودک در نظر تفسیری شماره ۷ خود متذکر شده است از همان اوان کودکی (از زمان تولد تا ۸ سالگی) می‌توانند به نحو معناداری در محیط خود نقش‌آفرینی کنند و در زندگی حال و آینده خود مؤثر واقع شوند. کودکان از مجرای مشارکت، به احساس استقلال، اتکای به خود و سایر صلاحیت‌های اجتماعی دست می‌یابند.^۲

به موجب ماده ۵ کنوانسیون حقوق کودک، راهنمایی‌ها و ارشادهای والدین به کودکان در اجرای حقوقشان باید به شیوه‌ای سازگار با ظرفیت‌های درحال‌رشد^۳ کودک باشد. یعنی اگر کودکان صلاحیت اتخاذ تصمیم‌های آگاهانه پیدا کنند مسئولیت تصمیم‌گیری به خود

1. Evolving capacities of the child

2. CRC General comment No. 7 (2005): Implementing Child Rights in Early Childhood, pp. 5-6. <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2006/en/40994>.

3. in a manner consistent with the evolving capacities of the child

آنها واگذار خواهد شد. کمیته حقوق کودک در نظر تفسیری شماره ۱۲ خود به تبیین حق کودک به شنیده شدن پرداخته^۱ و به دولت‌ها متذکر شده است که ظرفیت درحال‌رشد کودکان متفاوت، ممکن است به طرق متفاوت قابل شکوفا باشد. ازاین‌رو، کودکان آسیب‌پذیر از جمله کودکان دختر، کودکان متعلق به اقلیت‌ها، کودکان کار، کودکان خیابان، کودکان دارای ناتوانی، کودکان مبتلا به اچ‌آی‌وی و ایدز، کودکان پناهندگان و پناهجویان و آوارگان باید مورد توجه خاص قرار بگیرند.

بر مبنای این اصل، در تهیه گزارش از کودکان باید متناسب با سن و ظرفیت‌های درحال‌رشد و میزان درک آنها از وضعیت و اتفاقات‌های پیرامون و نتایج احتمالی انتشار گزارش، اقدام شود. درواقع، کودکان حق دارند مراحل رشد شخصیت خود را با امنیت و بدون هر گونه فشار و کنترل خارجی دنبال کنند و انواع تلاطم‌های مرتبط با رشد کودکان نباید به‌گونه‌ای ثبت و ضبط یا منتشر شود که پرونده آنها در آینده را بسازد و وضعیت زندگی آنها را در آینده دستخوش آسیب کند. هر کودکی حق دارد آینده‌ای متفاوت از دوران کودکی خودش داشته باشد.

چنانچه گزارش در قالب انجام مصاحبه با کودکان باشد نظر و تصمیم کودکان درباره به اشتراک‌گذاری داستانشان باید محترم شمرده شود و اگر تمایل به انجام مصاحبه و یا انتشار داستان خود نداشته باشند، باید به تصمیم آنها احترام گذاشته شود و گزارشگران هنگام مصاحبه با کودک به‌هیچ‌عنوان نباید برای ترغیب کودک به دادن اطلاعات یا بیان جملات مدنظر گزارشگر یا برای کسب رضایت کودک، ولی یا سرپرست قانونی او وعده‌های غیراخلاقی یا غیرعملی بدهند یا آنها را تهدید یا تطمیع کنند؛ بنابراین، در پوشش مطالب مربوط به کودکان، باید از یادآوری تجربه‌های تلخ و دردناک آنان در گذشته خودداری شود و حق کودکان نسبت به فراموش شدن تجربه‌ها و آسیب‌هایی که یادآوری آنها می‌تواند بر رشد آنها تأثیر منفی داشته باشد محترم شمرده شود. هرکودکی حق دارد درباره موضوع‌هایی که زندگی وی را تحت تأثیر قرار می‌دهد اظهارنظر کند و داستان زندگی خود را مستقل از دیگران روایت کند؛ بنابراین، گزارشگران باید این امکان را در

1. CRC Committee, General Comment No. 12 (2009), The right of the child to be heard (20 July 2009). <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2009/en/70207>.

اختیار او قرار دهند. خرید داستان زندگی کودکان، مجاز و معتبر نیست.

۵. اصل ناشناس بودن و رعایت حریم خصوصی کودکان

کودکان همانند بزرگسالان از حق حریم خصوصی برخوردار هستند، باوجوداین، در مقایسه با بزرگسالان در مورد چگونگی اعمال این حق یا عدول از آن نیازمند حمایت‌های بیشتر هستند. بزرگسالان می‌توانند در مورد کم‌وکیف افشا و انتشار اطلاعات خصوصی خودشان تصمیم بگیرند؛ اما کودکان از چنین قابلیتی برخوردار نیستند و والدین یا سرپرستان قانونی آنها باید از جانب آنها در این خصوص تصمیم بگیرند. در نتیجه، تصمیم‌گیری نادرست از سوی آنان ممکن است کودکان را در معرض آسیب‌های ناشی از افشای حریم خصوصی قرار دهد. به‌همین دلیل، کشورهای مختلف با تصویب قوانین و مقررات خاص به حمایت از حریم خصوصی کودکان پرداخته‌اند. قانون حمایت از حریم خصوصی کودکان در فضای مجازی^۱ در ایالات متحده مصوب ۱۹۸۸ و مقررات اتحادیه اروپا راجع به حمایت از داده‌های شخصی مصوب ۲۰۱۶^۲ و قانون فرانسه با عنوان قاعده-مند کردن بهره‌برداری تجاری از تصاویر کودکان زیر ۱۶ سال در سکویهای برخط مصوب ۲۰۲۰^۳، قانون سرویس‌های دیجیتال اتحادیه اروپا^۴ مصوب ۲۰۲۲، مصوبه شورای عالی فضای مجازی در خصوص صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی (۱۴۰۰)^۵ از

1. Children Online Privacy Protection Act (1998) <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/senate-bill/2326>.

2. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), Art. 8, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>.

3. LOI n° 2020-1266 du 19 octobre 2020 visant à encadrer l'exploitation commerciale de l'image d'enfants de moins de seize ans sur les plateformes en ligne: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000042439054>.

4. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act), Article 28(1), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32022R2065>.

۵. مصوبه شورای عالی فضای مجازی در خصوص صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی (۱۴۰۰). <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1681090>.

این زمره‌اند.^۱

در سال‌های اخیر، برخی والدین به خصوص والدین جوان، اطلاعاتی راجع به کودکان خود در فضای مجازی و حساب‌های شبکه‌های اجتماعی به اشتراک می‌گذارند. از این امر به‌عنوان فرزندپروری مجازی^۲ یاد می‌شود. فرانسه به‌عنوان نخستین کشور در این زمینه دست به قانون‌گذاری زد^۳ و مفهوم «سلامتی^۴» کودک را داخل در مفهوم «زندگی شخصی^۵» کودکان قرار داد. این قانون مقرر کرده است که ابویین مسئولیت مشترکی در حمایت از حق تصویر کودک دارند. آنها باید نظر کودک را نیز با توجه به درجه بلوغ وی اخذ کنند. همچنین، اگر ایشان در مورد موضوع انتشار یا عدم انتشار تصویر کودکان به توافق نرسند، دادگاه می‌تواند یکی از ابویین را از انتشار محتوا راجع به کودک بدون رضایت طرف مقابل منع کند.

بیشتر والدین نیت سوئی در به اشتراک‌گذاری اطلاعات راجع به فرزندانشان ندارند؛ اما تحقیقی که در دانشگاه میشیگان انجام شده نشان می‌دهد که ۵۶ درصد والدین اطلاعات بالقوه خجالت‌آوری در خصوص فرزندانشان را به اشتراک گذاشته‌اند. ۵۱ درصد نیز اطلاعاتی را به اشتراک گذاشته بودند که می‌تواند منجر به شناسایی موقعیت مکانی کودک شود. ۲۷ درصد نیز عکس‌های بالقوه نامناسبی را به اشتراک گذاشته بودند.^۶ همچنین این اشتراک‌گذاری می‌تواند به اذیت و آزار و تمسخر کودکان از سوی دوستان دیگر یا حتی بزرگسالان منجر شود.^۷

در این میان، روزنامه‌نگاران و رسانه‌ها باید مراقب باشند تا نه از طریق بازنشر

۱. برای مشاهده تفسیر این مصوبه و سایر قوانین مرتبط با این موضوع ر. ک. : زند، حسین، *حمایت از داده‌ها در حقوق موضوعه ایران*، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۴۰۱، صص ۱۹۴-۱۹۷ و ۱۴۴-۱۵۰.

2. Sharenting

3. LOI n° 2024-120 du 19 février 2024 visant à garantir le respect du droit à l'image des enfants: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000042439054>.

4. La santé

5. La vie privée

6. Steinberg, Stacy, Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social Media, Emory Law Journal, Volume 66, Issue 4, 2017. P. 848:

<https://scholarlycommons.law.emory.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1094&context=elj>.

7. Ibid, pp. 854-855.

اطلاعاتی که دیگران از کودکان منتشر کرده‌اند و نه با تولید چنین اطلاعاتی، اطلاعات خصوصی کودکان را منتشر نکنند. درواقع، اصل بر ممنوعیت افشا هویت و اطلاعات شخصی کودکان است مگر آنکه با روش‌های قانونی، رضایت معتبر والدین احراز شود یا حکم قانونی خاصی چنین مجوزی را بدهد.

بر اساس مطالب بالا می‌توان نکات زیر را در مورد چگونگی رعایت حریم خصوصی کودکان از سوی گزارشگران یادآور شد.

۵-۱- ممنوعیت افشای هویت کودکان

گزارشگر باید از افشای مستقیم اطلاعات هویتی کودکان مانند عکس، نام و نام خانوادگی آنان و از افشای اطلاعاتی که به صورت غیرمستقیم به افشای هویت کودکان منجر می‌شود مانند محل زندگی، محل تحصیل، سن، جنسیت یا اطلاعات اعضای خانواده، خودداری کند. با توجه به اینکه حریم خصوصی کودک با حریم خصوصی خانواده او عجین است؛ بنابراین، انتشار اطلاعات راجع به کودک ممکن است نقض حریم خصوصی خانواده باشد یا برعکس.

افشای هویت کودک تنها زمانی مجاز است که ولی یا قیم یا سرپرست قانونی کودک نسبت به این افشا رضایت داده باشد و این افشا نه تنها با مصالح عالی کودک مغایر نباشد بلکه به رشد سالم و مشارکت او در جامعه کمک کند. در مورد کودکی که بر حسب سن خود از قدرت تمیز برخوردار است مخالفت او با افشای هویت خود باید مورد توجه قرار گیرد. گاهی نیز ممکن است موضوع به قدری از اهمیت اجتماعی برخوردار باشد که احتمال داشته باشد به ایجاد یک جریان یا اتخاذ مواضع ملی یا بین‌المللی راجع به کودکان بیانجامد. در چنین مواردی ممکن است به دلیل ارزش خبری یا نفع عمومی ناشی از موضوع، بدون رضایت کودکان، هویت آنها افشا شود.

باوجوداین، در برخی موقعیت‌ها به دلیل احتمال متوجه شدن شدن آسیب‌های جدی به کودک، از افشای هویت کودک حتی در صورت رضایت ولی یا سرپرست قانونی وی خودداری شود؛ برای مثال، در صورتی که با افشای هویت، کودک یا اعضای خانواده او در معرض خطر جانی یا حیثیتی قرار بگیرد؛ کودک بزه‌دیده یا به ارتکاب یک جرم متهم شده

باشد؛ کودک قربانی یا مرتکب سوءاستفاده جنسی باشد.

۵-۲- حق بر تصویر و ممنوعیت گرفتن عکس و فیلم از کودکان

گرفتن عکس یا فیلم از کودکان اصولاً بدون رضایت ولی یا سرپرست قانونی او مجاز نیست مگر اینکه با رضایت ولی یا سرپرست قانونی او یا در مواردی که موضوع گزارش انعکاس یک رویداد خبری مهم و مرتبط با مصالح عالی کودکان باشد؛ مانند پوشش جشن‌های بازگشایی مدارس یا جشنواره‌های دانش‌آموزی؛ البته برای گرفتن عکس از دانش‌آموزان یا انجام مصاحبه با آنان، اخذ رضایت از مسئولان مدرسه کافی نیست و باید از ولی کودک نیز رضایت اخذ شود. باید متوجه بود که معلم و مسئولان مدرسه در چهارچوب رضایت والدین مجاز به رضایت دادن هستند و مستقلاً اختیاری در این زمینه ندارند. در صورتی که هویت کودک در عکس قابل شناسایی نباشد؛ مانند عکس گرفتن از نمای دور از کودکان در حال بازی در پارک یا حاضر در حیاط مدرسه نیازمند اخذ رضایت نیست؛ همچنین، مجاز بودن گرفتن عکس یا فیلم از یک کودک به منزله مجاز بودن انتشار آن عکس نیست. ممکن است زمینه آن عکس یا وجود سایر اطلاعات در آن یا سایر عوامل، انتشار آن را با چالش مواجه کنند؛ بنابراین، پیش از انتشار هر عکسی باید کنترل لازم صورت گیرد.

عکس‌های کودکان که از سوی والدین آنها و برخلاف مصالح عالی کودک از جمله برای مقاصد تبلیغات تجاری و کسب و درآمد، منتشر شده است به خودی خود سبب نمی‌شود که بازنشر آنها برای گزارشگران مجاز شود. در چنین مواردی باید با عدم بازنشر یا بازنشر همراه با نقد و آسیب‌شناسی، زمینه را برای چنین سوءاستفاده‌هایی از میان برد. با توجه به مطالبی که قبلاً گفته شد قابل دسترس بودن عکس‌های کودکان در فضای مجازی حتی اگر به دست خود آنها یا والدین یا سرپرستان قانونی آنها صورت گرفته باشد، مجوزی برای بازنشر آنها نیست مگر آنکه از قانونی بودن انتشار آنها در فضای مجازی اطمینان حاصل شود.

اگر انتشار تصویر کودک برای موضوع گزارش ضروری باشد مانند انتشار تصاویر کودکان کار و احتمال داشته باشد که این انتشار به حقوق و منافع کودک یا خانواده او

لطمه وارد کند، باید با استفاده از روش‌های بی‌نام‌سازی، تصویر کودک ناشناس شود. همچنین، در مواردی که این احتمال باشد که انتشار تصویر کودک می‌تواند برای مصالح عالی او تأثیر مثبت داشته باشد از جمله برای پیدا شدن کودک گمشده، یا کمک به کودک نیازمند سرپرست قانونی، نیازی به اخذ رضایت نیست ولی درهرحال، کرامت کودک باید محترم شمرده شود.

در گزارش از کودکان معارض قانون از جمله کودکانی که در فرایندهای قضایی به‌عنوان بزهکار یا بزه‌دیده حضور دارند، استفاده از عناوین «مجرم»، «متهم»، «بزهکار»، «مرتکب جرم» و سایر اصطلاح‌هایی که برای گزارش جرائم بزرگسالان استفاده می‌شود کودکان مجاز نیست. از اصطلاح‌هایی مانند «بزه‌دیده» و «قربانی» چه در مورد کودکانی که خطایی را مرتکب شده‌اند و چه در مورد کودکانی که لطمه‌ای به آنها وارد شده است می‌توان استفاده کرد. همچنین، گرفتن عکس از کودکانی که به‌عنوان بزهکار یا بزه‌دیده در مراجع قضایی حاضر هستند حتی در فرض رضایت ولی یا خود آنها مجاز نیست. افزون‌براین، از افشای هویت کودکانی که به هر دلیل از جمله به‌عنوان شاهد یا بزه‌دیده در فرایندهای قضایی حضور دارند باید خودداری شود. گزارشگر باید دقت و حساسیت بیشتری نسبت به فاش نشدن هویت کودک به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم و به‌خطر نیفتادن او داشته باشد. در این خصوص، قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ (با الحاقات و اصلاحات بعدی) در مواد مختلف خود به لزوم حمایت از حریم خصوصی در فرایند رسیدگی کیفری تصریح کرده است. این قانون برای نخستین‌بار لزوم رعایت حریم خصوصی را در سراسر فرایند رسیدگی کیفری الزامی دانسته و تصریح می‌کند که «هرگونه ... ورود به حریم خصوصی اشخاص جز به حکم قانون و با رعایت مقررات و تحت نظارت مقام قضایی مجاز نیست».^۱ ممنوعیت افشای حریم خصوصی گاهی متوجه مقامات قضایی و ضابطان است، گاهی متوجه رسانه‌ها و گاهی نیز متوجه طرفین دعوا. در مورد مقامات قضایی و ضابطان، اطلاعات مربوط به زندگی شخصی افرادی به مناسبت تحقیقات مقدماتی در فرایند کیفری حضور دارند به‌عنوان اسرار حرفه‌ای قلمداد شده و از آن حفاظت شود. قانون مذکور، در

مورد حمایت از حریم خصوصی مظنونان، متهمان و بزه‌دیدگان تصریح دارد که: «افشای اطلاعات مربوط به هویت و محل اقامت بزه‌دیده، شهود و مطلعان و سایر اشخاص مرتبط با پرونده توسط ضابطان دادگستری، جز در مواردی که قانون معین می‌کند، ممنوع است»^۱، «کلیه اشخاصی که در جریان تحقیقات مقدماتی حضور دارند موظف به حفظ این اسرار هستند»^۲. همچنین، به موجب ماده ۱۹ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ هرکس هویت یا اطلاعات و اسرار طفل یا نوجوان بزه‌دیده یا در وضعیت مخاطره‌آمیز را افشا و یا جزئیات جرم ارتكابی توسط طفل و نوجوان یا علیه وی را از طریق رسانه‌های گروهی و یا با توزیع، تکثیر، انتشار و نمایش فیلم یا عکس و مانند آن تشریح کند به گونه‌ای که موجب تجری دیگران، اشاعه جرم، آموزش شیوه ارتكاب آن یا بروز هرگونه ضرر یا آسیب به طفل یا نوجوان یا خانواده وی شود به مجازات حبس درجه شش قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شود. ولی هرگاه توزیع، انتشار و نمایش فیلم یا عکس و مانند آن به صورت محدود و به منظور استفاده علمی یا در جهت مصالح طفل یا کمک به او باشد و همچنین سایر موارد با تشخیص قاضی از شمول این ماده مستثنی است.

سرانجام آنکه تهیه و انتشار گزارش مشتمل بر هر نوع متن، تصویر، صدا، ویدیو از کودکانی که در درگیرهای مسلحانه داخلی یا بین‌المللی قرار دارند از جمله کودکان آواره باید با هدف فراهم کردن زمینه حمایت از آنها و تأثیرگذاری بر طیف کاملی اشخاصی که وظایف و مسئولیت‌هایی در قبال حمایت از کودکان دارند صورت گیرد. از کودکان سرباز بویژه اگر اسلحه در دست داشته باشند نباید عکس و فیلم گرفته شود و عکس و فیلم‌های گرفته شده از قبل نباید منتشر شود. در هر حال، اصل مصالح عالی کودک و اصل عدم آسیب به کودکان باید اصلی‌ترین اولویت باشد.

نتیجه‌گیری

گزارش اخبار و اطلاعات کودکان در عین حال که برای جلب توجه عمومی به مسائل و

۱. ماده ۴۰

۲. ماده ۹۱

موضوع‌های آنها لازم و ضروری است باید با رعایت اصولی انجام شود که به حقوق، شخصیت و رشد آنها لطمه وارد نکند. این اصول عبارت‌اند از: اصل مصالح عالی کودک، اصل راستگویی و رفتار حرفه‌ای، اصل پیشگیری و ارزیابی احتمال آسیب، اصل احترام به دیدگاه‌های کودک (حق شنیده شدن) و اصل ناشناس ماندن و منع افشای هویت کودک. این اصول از ملاحظه توأمان حقوق کودک و معیارهای گزارشگری و اطلاع‌رسانی قابل استنباط است. گزارشگران و رسانه‌هایی که دغدغه رعایت حقوق کودک را دارند، نهادهای ناظر بر حقوق کودک و نهادهای ناظر بر رسانه‌ها باید نسبت به نهادینه کردن این اصول و رعایت آنها در مقام عمل اهتمام کنند. در نظام حقوق ایران به‌ویژه در قوانین و مقررات راجع به رسانه‌ها، معیارها و ضوابط خاصی نه برای انتشار نشریات کودکان و نه برای گزارشگری در امور کودکان پیش‌بینی نشده‌است. چهارچوب‌های حمایتی مقرر در مصوبات شورای عالی فضای مجازی نیز هنوز عملیاتی و اجرایی نشده است. توجه به اصول مقرر در این مقاله و استفاده از دستاوردهای بین‌المللی و ملی در این زمینه می‌تواند در ایجاد محیط حمایتی و مشارکتی برای گزارشگری در حوزه کودکان قابل مؤثر باشد.

فهرست منابع

انصاری، باقر (۱۳۹۲). حق آموزش، حق کودک به آموزش در نظام بین‌المللی حقوق بشر، تهران: شهر دانش.

زند، حسین (۱۴۰۱). حمایت از داده‌ها در حقوق موضوعه ایران، تهران: شرکت سهامی انتشار.

مصوبه شورای عالی فضای مجازی در خصوص صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی (۱۴۰۰)، <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1681090>.

قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۳.

قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ (با الحاقات و اصلاحات بعدی).

Bertram Harnett and John V. Thornton, The Truth Hurts: A Critique of a Defense to Defamation, *Virginia Law Review*, Vol. 35, No. 4, 1949, pp432-437, <http://www.jstor.org/stable/1069017?origin=jstor-pdf>.

Children Online Privacy Protection Act (1998) <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/senate-bill/2326>.

- Committee on the Rights of the Child (6 December 2016), General Comment No 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence, CRC/C/GC/20, para 15. <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2016/en/115419>.
- CRC Committee, General Comment No. 12 (2009), The right of the child to be heard (20 July 2009. <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2009/en/70207>.
- CRC Committee, General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration, para.6. <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2013/en/95780>.
- CRC Committee, General Comment No. 5 (2003) on the general measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child, para. 12; and General Comment No. 12 (2009) on the right of the child to be heard, para. 2.
- CRC General comment No. 7 (2005): Implementing Child Rights in Early Childhood, pp. 5-6. <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2006/en/40994>.
- Fernandez, Joseph M , Truth in Journalism : Oxymoron or Lofty Ideal? The University of Notre Dame Australia Law Review, Vol.12, 2010, p. 173. <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/UNDAULawRw/2010/8.pdf>.
- Freeman, Michael, *Article 3. The Best Interests of the Child*, in: A. Alen, J. Vande Lanotte, E. Verhellen, F. Ang, E. Berghmans and M. Verheyde (Eds.) *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2007, PP. 61-62.
- International Federation of Journalists' Draft Guidelines and Principles for reporting on issues involving children, 2019, https://www.unicef.org/georgia/sites/unicef.org.georgia/files/2019-03/Guidelines_on_reporting_sexual_abuse_and_exploitation_of_children.pdf.
- Jempson, Mike and Bill Norris, Information and Child's Rights - The Challenge of Media Engagement, International Survey of Journalistic Standards Established for Reporting Children's Issues, <http://www.mediawise.org.uk/wp-content/uploads/2011/03/Information-Childs-Rights-International-Survey.pdf>.
- Koziol, Helmut, Alexander Warzilek (eds.)(2005), *the Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media*, Springer-Verlag/Wien, Germany., pp.628-.629.
- LOI n° 2020-1266 du 19 octobre 2020 visant à encadrer l'exploitation commerciale de l'image d'enfants de moins de seize ans sur les plateformes en ligne, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000042439054>.
- LOI n° 2024-120 du 19 février 2024 visant à garantir le respect du droit à l'image des enfants, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000042439054>.
- LOI n° 2024-120 du 19 février 2024 visant à garantir le respect du droit à l'image des enfants, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000042439054>.
- Media Monitoring Africa, Editorial Guidelines and Principles on Reporting on Children in the Media, https://www.mediamonitoringafrica.org/images/uploads/A5_Booklet_final_lowres_01.pdf.
- Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General

Data Protection Regulation), Art. 8, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act), Article 28(1), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32022R2065>.

Steinberg, Stacy, Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social Media, Emory Law Journal, Volume 66, Issue 4, 2017. P. 848,

<https://scholarlycommons.law.emory.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1094&context=elj>.

UNICEF, Guidelines for journalists reporting on children, <https://www.unicef.org/eca/media/ethical-guidelines>.

United Nations Committee on the Rights of the Child, 13th Session, 7 October 1996 : The Child and the Media:

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/HRBodies/CRC/Documents/Recommandations/media.pdf>.

United States Department of Justice, Guide for Media Practitioners on the Reporting and Coverage of Cases Involving Children, (Revised 2008),

<https://www.doj.gov.ph/files/2016/THE%20GUIDE%20FOR%20MEDIA%20PRACTITIONERS.pdf>.